

Когато любовта е по-силна от ограниченията на обществото и времето

Непозволената любов на Евтим Евтимов и Петя Йорданова

В навечерието на Деня на влюбените излиза нова книга на най-големия съвременен класик на българската любовна поезия – Евтим Евтимов. Заглавието ѝ е „Ако ти си отидеш за миг” (издание на „Персей”) – по едно от най-популярните му стихотворения, превърнато от група „Импулс” в един от вечнозелените хитове на попмузиката ни. С изданието се отбелязва предстоящата 80-годишнина на писателя.

Книгата ще се появи в книжарниците на 5 февруари, а **премиерата ѝ ще бъде на 13 февруари в Столична библиотека**, когато почитателите на поета ще могат да се срещнат с него. Изданието с луксозна твърда подвързия и цветни илюстрации е подходящ подарък, с който всеки може да изрази чувствата си към любим човек. Илюстрирано е с фотографии от личния архив на поета и репродукции на картини на талантливата художничка Ралица Денчева, която по същото време ще открие своя самостоятелна изложба в Париж.

Но книгата е и нещо повече – тя разказва в стихове и лирически любовни послания за непозволената любов на Евтим Евтимов с колежката му перо Петя Йорданова. Тя е вдъхновителката на шедьоврите му „Горчиво вино” и „Обич за обич”, но и самата е поетеса (по нейни стихове е най-известната песен на Маргарита Хранова „Устрем”). Обстоятелствата около връзката им излизат наяве за пръв път сега, половин век след срещата им и 30 години след смъртта на Петя. Любовта им е скандална за времето си, двамата са викани на най-високо партийно ниво, за да бъдат хокани и наказвани. Когато Евтим Евтимов и Петя Йорданова се срещат, всеки от тях има семейство, но се ражда онова чувство, което ще ги накара да загърбят нормите и предразсъдъците на обществото тогава. Тази непозволена, но голяма любов е емоционалният подтик за създаването на едни от най-великите шедьоври на българската любовна поезия.

В книгата „Ако ти си отидеш за миг” **за пръв път се публикуват интимните лирически стихотворения послания на Евтим Евтимов към любимата, останали скътани в архива му близо половин век.** Ето едно от тях:

* * *

Ти сега си на морето.
Бият вълните.
и хапят брега,
защото там си с Него.
Падат скалите
и се превръщат в пяна,
защото там си с Него.
Сърцата на облаците се разбиват,
защото там си с Него
Всичко се къса.
Всичко реве.
Всичко протестира.
И боли.
И се мята.
И се разпъва.
А аз?

Евтим
11. VIII. 1967 г.

Когато се срещат, и двамата са женени. По-късно Евтим се развежда, но не задължава Петя и тя да го направи.

Двамата се запознават в средата на март 1964 г. в редакцията на вестник „Учителско дело“. Всеки от тях е чел стихове на другия, но сега се виждат за пръв път. По онова време Петя Йорданова е секретар на Дом на учителя, а Евтим - секретар на читалището в Петрич. При първата им случайна среща Петя заявява, че би искала да организират в Петрич гостуване на литературния кръжок към Дом на учителя. Тогава в него членуват поети като Дамян Дамянов, Георги Струмски, Андрей Германов... Десетина дни по-късно Петя се обажда по телефона на Евтим в Петрич. Уговарят гостуването на поетите за началото на април, по време на ученическата ваканция. На 4 април 1964 г. гостите пристигат. Евтим ги посреща, води ги на Самуилова крепост. Налага се да минат през река Струмешница. Докато минават през един брод, Петя се хваща за Евтим, а през него като че ли преминава електрически ток, а след това и чувството за особена близост.

„Хубава жена, която не прилича на другите“ – това си мисли той. Същата година пролетта е дошла по-рано и поетът ѝ откъсва клонка с първите узрели череши. Вечерта има весела част – танци, закачки... Евтим кани Петя на танц, но тя отговаря: „Танцът ще го отложим за друг път и друго място“. Ситуацията е деликатна, защото някои писатели са дошли със съпругите си, както и самият Евтим.

В Ловния дом на Петрич, под греещите звезди в небето и над окъпания в светлини Петрич, Евтим излива чувствата си пред Петя. Тогава започва всичко и неочаквано родилото се романтично чувство отприщва мощната творческа енергия, която ще роди едни от най-великите шедьоври на българската любовна поезия. Същата вечер поетът написва „Нощ над Петрич“, родено от звездното му настроение:

*Нощта над светли къщи ни изведе
и няма вече връщане назад.
До мене застани.
И гледай, гледай!
Пред нас извира звезден град
от синьото море на равнината,
душите ни вълнува с южен звън.
Под нас е мойта уличка позната.
Под нас е мойто детство.
Моят сън.*

*Там тихо веят пролетните ветри
на моите спомени, река звъни.
Там чака майка ми,
там свети Петрич
до люлката на първите ми дни.
Очите му ни гледат безизкусни
през кестени и сенки на липи.
Дордето не целуна твоите устни,
през тази нощ той няма да заспи.*

На следващия ден писателската групичка заминава с автобус за Мелник. След това Евтим си измисля работа в Благоевград и изненадва във влака писателите и Петя. Една открадната целувка слага началото на връзката им, продължила три десетилетия.

Месец след запознанството им поетът написва шедьовъра си „Обич за обич“:

*Аз назаем не съм те прегръщал
и назаем не съм те мечтал,
всяка ласка под брой да ми връщаш.
Днес ми стига,
че нещо съм дал.
Може ти да не дойдеш на среща,
но след ден,
но след два,
но след три
да потрепне в душата ти нещо
и за мен да преминеш гори,
над които небето поклаща
обгорено от бури платно.
Може дълго писма да не пращаш,
но да сложиш две думи в едно,
та за двеста писма да вълнува
и за двеста да има цена.
Може само веднъж да целуваши,
ала тази целувка една
да гори до последните дни,
до последния дъх и до гроба.
Стига заеми!
Стига везни!*

По телефона го прочита на Петя, а след това го занася в София, в редакцията на вестник „Пулс“, където по-късно е публикувано за пръв път. Петя също пише стихове за Евтим.

Честите телефонни разговори, пътувания до София, срещи... разкриват тайната им, което им създава затруднения, притеснения и скандали. По това време е издигната кандидатурата на Евтим за ръководител на читалището. „Неговото назначаване ще предизвика скандал!“ – заявява бившият председател на читалището. По онова време извънбрачните връзки са смятани за морално разложение и неприемливи за обществото, устремено към комунизма. Затова са преследвани, заклеявани, наказвани. Евтим е викан многократно на високо партийно ниво. Петя също – в Централния съвет на профсъюзите. От това време и по този повод е стихотворението „Страх“:

*И в песните за тебе съм го писал,
и в своите молитви си признах –
откраднах те с единствената мисъл,
че няма за какво да ме е страх.*

*Защо не тръгнем през света открито
през този свят, от завист сътворен?
Да ме целунеш пред очи, които
ще те проклинат дълго зарад мен.*

*Да прекосим по улиците стари,
заровили зад доноси глави.
Да минем под прозорците клюкари,
измислили убийствени мълви.*

Да влезнем в черквата неделна даже,

*забравили за миг и ум, и сваят,
и да не мислим кой какво ще каже
сега пред нас, зад нас или след нас.*

*И да изпием чашата горчива –
да няма страх от трънени венци.
Страхът убива, бавно ни убива
и после ни превръща в подлеци.*

Но таланта на поета никои не може да отрече. През 1966 г. Евтим е изтеглен в София и назначен в отдел „Поезия” на издателство „Народна младеж”, след това десет години е заместник главен редактор на списание „Пламяк”, десет години – директор на издателство „Народна младеж” (той издава скандалната за онова време книга на Жельо Желев „Фашизмът”, в която мнозина откриват и характеристиките на тоталитаризма), пет години е главен редактор на писателския „официоз” – вестник „Литературен фронт”, откъдето е свален по височайше разпореждане година преди промените, заради публикуването на преводни руски статии за „перестройката”. През цялото време до него е Петя. Той се развежда, но на нея ѝ казва: „Ти не си задължена да го направиш”. И тя не го прави, главно заради родителите си. Той си наема квартира през две улици от дома ѝ. Тя ходи при него с дъщеря си Росица. На приеми съпровожда открито Евтим. Повечето им колеги писатели приемат връзката им с разбиране. Други злобят: „Защо Евтим е дошъл с Петя?”, „Защо му позволяват да пише и да публикува такива любовни стихотворения?”, без да си дават сметка, че причината е проста – те не могат да създадат такива стихове...

Петя се грижи повече за Евтим, отколкото за себе си. Стреми се да го откъсне от запивките с Георги Джагаров, Стефан Гецов и Георги Свежин – „Малко или много всеки от тях е постигнал своето, но мнозина покрай тях си пропиляха таланта по кръчмите”.

През 1993 г. Петя се разболява тежко. Евтим урежда да я приемат в Правителствена болница и денем и нощем е до нея, с изключение на четвъртък, когато при нея ходят майка ѝ и мъжът ѝ. „Да, бяхме съперници, но в тия работи има и човешина” – споделя поетът. Петя се опитва да спести болката на близките си и ги гони. На 21 октомври, когато ѝ занася шише с чай по нейна молба, Евтим я намира мъртва. Починала е в 15.15 ч. Разлива чая на гроба ѝ в Кокаляне, където я погребват до баща ѝ. Двата мъже – Евтим и Пенко, които цял живот са воювали за тази жена, се прегръщат в мъката си на гроба ѝ. По-късно, когато поетът оставя на гроба букет с любимите ѝ калии, без да съобрази, че е лоша поличба за самия него да ги постави към краката, съпругът е този, който обръща букета в правилната посока.

Цялата тази мъка се стоварва върху Евтим в навечерието на 60-годишния му юбилей.

В дните непосредствено след смъртта на Петя той написва „Прощален надпис”:

*Смъртта на всяка крачка я следеше,
за мене ѝ завиждаше Смъртта.
О, само тя съперница ѝ беше
и затова ми я открадна тя.*

*Сега съм сам, сега при мен я няма,
сега под синя планина лежи
жар-птицата на любовта голяма
и на небето тя принадлежи.*

*Животът ми сега осиротява
и знам, преди Отвѣд да отлетя,
за мене друго вече не остава,
освен да тръгна кротко след Смъртта.*

„С Петя ни свързваха две неща – любовта и поезията. И те се сляха в едно. Дълга всичко на нея и на нейната любов” – споделя поетът. Родени от любовта му с Петя, книгите му с любовна лирика „Нощи”, „Горчиво вино”, „Съновник” и „Обич за обич” достигат до сърцата на десетки хиляди читатели, продавани са в огромни тиражи, а по стихове от тях водещите български композитори като Тончо Русев, Красимир Гюлмезов, Иван Калчинов, Ангел Заберски, Илия Кънчев..., създават едни от вечнозелените шлагери в българската популярна музика.

Оттогава досега няколко поколения българи се обясняват в любов именно с тези стихове, като припознават в тях себе си и своите чувства. Няма друг съвременен български поет с подобно въздействие върху толкова огромна аудитория. Просто защото лириката му е истинска, без литературни пози, преднамереност и преструвки, и докосва най-съкровените струни в душата на всеки читател.